

Déli oldal a felújítás után

134 ÉV SZÍNEI

A városligeti Millennium Ház rekonstrukciója

A neoreneszánsz megszokott kimérttségétől eltérően csillogó polikrómiával tűnik szemünkbe a nemrég Millennium Házként megnyitott pavilonépület, mely – különböző neveket alant – immár 134 éve áll Budapest legpatinásabb közparkjában. A Liget déli felében, mely csendesebb, mint az attrakciókkal telezsúfolt északi, lényegében csak a tájképi kert látványa áll szemben az épület merev szimmetriájával és nemes anyagú homlokzatával, mely a főváros 19. századi épületei között is párját ritkítja. Példásan restaurált külseje mögött teljesen új belső struktúrával lép most közönség elé e sok viszontagságot és mellőzöttséget megszenvedett ház.

Még 1883 végén nyílt építészeti tervpályázatot hirdettek az 1885-ös Országos Általános Kiállítás épületeire, köztük a képzőművészeti kiállítótérre. Nyolc tervet ad-

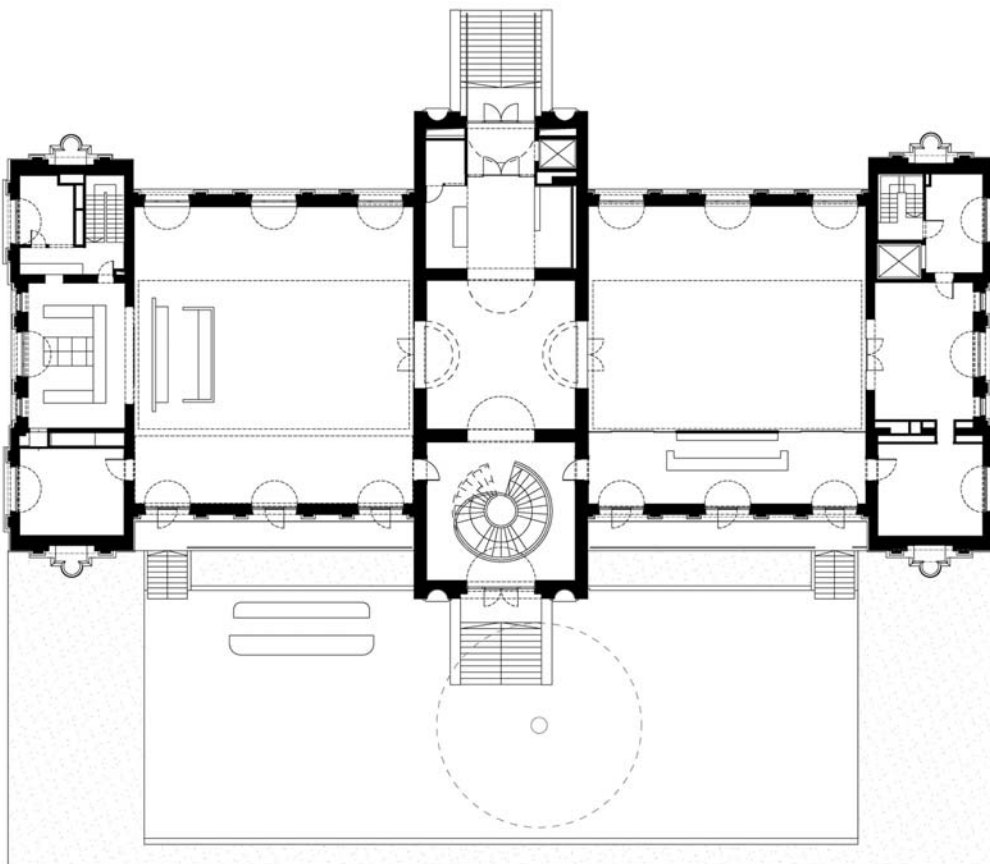
tak be, de a zsűri egyiket sem tartotta megvalósítandónak, így nem is adtak ki első díjat. Inkább új tervversenyt hirdettek, melyre már tizennégy pályamunka érkezett be. A pályázati kiírás a leendő épület rendeltetésnek való megfelelőségén kívül a reprezentatív megjelenésre, a későbbi bővíthetőségre és a tűzbiztonságra helyezte a hangsúlyt: „A stílus, úgy nemkülönben az anyag megválasztása a tervezőre bízatik [...] tűzbiztos szerkezettel, díszes épületnek tervezendő úgy, hogy szükség esetén kiterjeszthető legyen.” [1] A második versenykörön az első díjat a fiatal Pfaff Ferenc nyerte el kék mezőben fehér csillag jelíggel ellátott tervével, rajta kívül még Bukovics Gyulát és Freund Vilmost díjazta az Ybl Miklóst és Steindl Imrét is tagjai közt bíró zsűri. A később MÁV-főmérnökként vasútállomások tucatjait tervező

Pfaff ekkoriban még inkább a szakmai közéletben vállalt aktív részvételével tűnt ki – számos pályázat bírálatában vett részt, már mielőtt elindult volna a műcsarnok versenye. A jellegzetes majolikadísztetés már bizonyosan pályatervén is megjelent, még hozzá alternatívaként – a kiállítás szervezőbizottsága döntött a kerámiadíszekkel, illetve az a nélkül tervezett variációról az előbbi javára.

[2] Tudható, hogy Pfaff a Műegytemen Steindl Imre tanítványa volt, és diplomázása után közel tíz évig vele dolgozott, mely együttműködés éppen a pavilonpályázat idején ért véget, amikor a mestert egyre jobban lekötötte az Országház tervezése – ebben Pfaff már vélhetőleg nem akart részt venni. Azonban az 1880-as évek elején még Steindl műhelyében volt, [3] a Műegytem új épületének tervezésekor, mely szintén a neoreneszánsz színes példája, sárgás téglaburkolatával és mázas majolika ornamentális díszítéseivel. Ez az épület – mely ma az ELTE Múzeum körüli főépülete – éppen a későbbi Olof Palme-ház pályázatának idején készült el; és tekintve Pfaff szoros kötődését annak tervezőjéhez, szinte bizonyos, hogy közvetlen hatással volt rá. A Zsolnay épületkerámiák ekkortájt kezdtek hírnévre szert tenni; nemcsak a műegytemi épületen, hanem például a Várkert Bazáron és az Operaházon is megjelentek terrakotta elemek.

Építész:
Nagy Csaba,
Pólus Károly

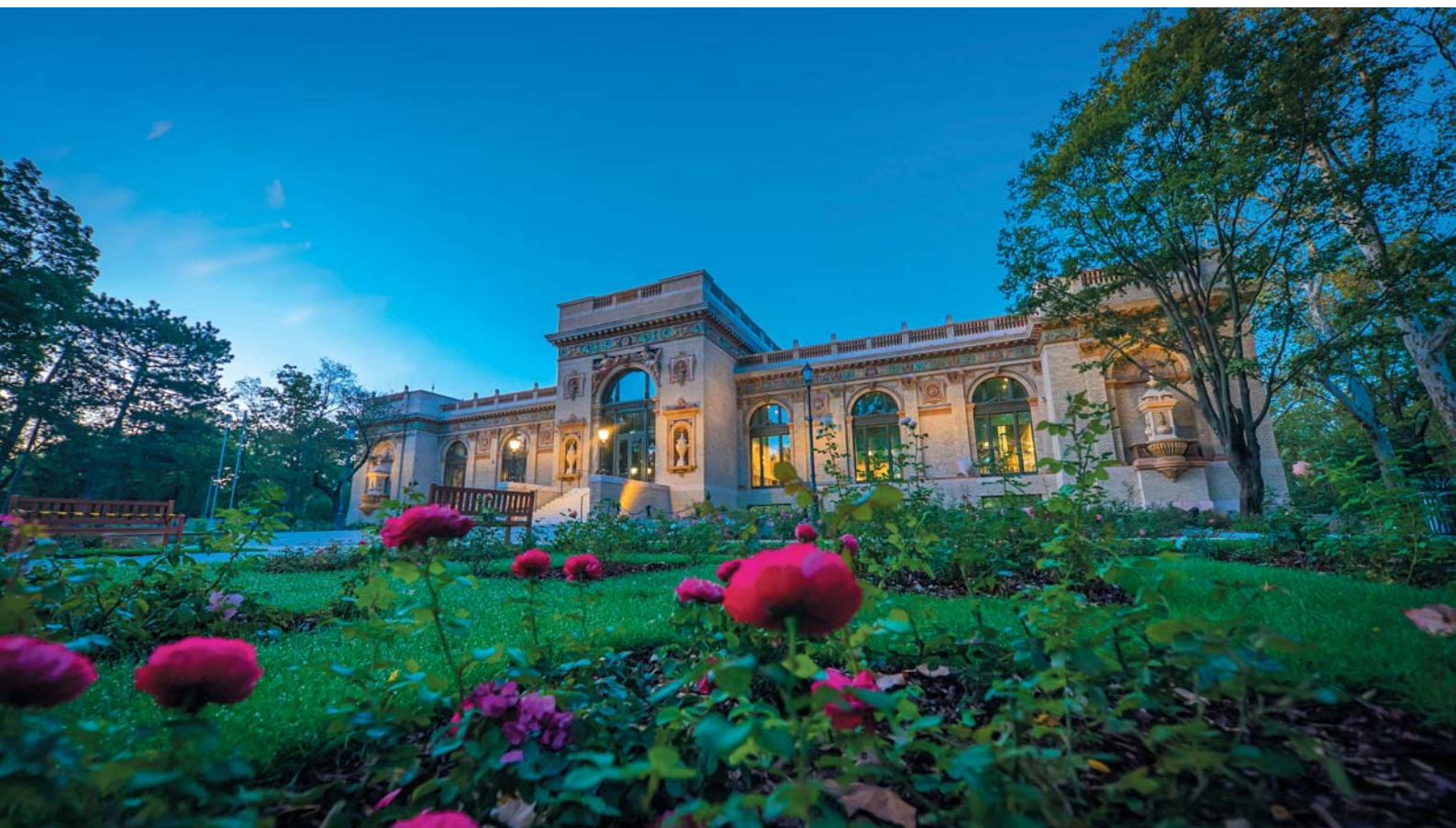
Magasföldszint alaprajza,
elkészült állapot

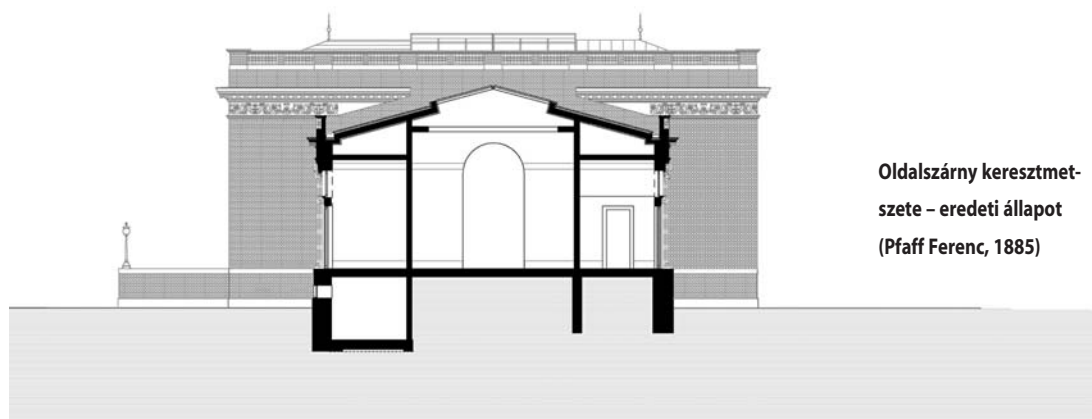
1884 májusában kezdték meg a kivitelezést, augusztusban pedig már megtarthatták a bokrétaünnepet a szerkezetkész házban. Október elején már csak a tetőn és a belsőkön dolgoztak, így semmi akadálya nem volt, hogy az Országos Kiállítás kezdetére megnyíljon az épület. A korabeli kritika nem győzte méltatni a homlokzat anyaghasználatát, mindenekelőtt a polikrómiát. [4] Zsolnay mellett közreműködött még – a belsőknben – a korszak legfoglalkoztatottabb díszítőfestője, Scholtz Róbert is, a mennyezeteket és a központi csarnok falait reneszánsz ornamentális festéssel látta el. A középső csarnok architektúrája vállpárkányos árkádíveivel és pilasztereivel hasonló volt, mint az épp egy évvel korábban elkészült Keleti pályaudvar monumentális indulási csarnoka.

Az 1885-ös kiállítás emlékezetes attrakciójaként született épület [5] további sorsa azonban inkább a mellőzöttségről szólt, kevésbé tudta megtalálni értékes részleteihez méltó rendeltetését. A bő évtizeddel később rendezett 1896-os Ezredéves Kiállítás hangsúlya inkább a későbbi Hősök tere és a Vajdahunyad vára környékére tevődött át, ahol új műcsarnok is épült, így épületünk ekkor az egészségügyi kiállítást fogadta be. 1907-ben a Fővárosi Múzeum költözött be falai közé, de az intézmény helyigényeit kielégíteni nem tudván ez a funkció is átmenetinek bizonyult – a múzeum 1936-ban áttette székhelyét a kiscelli Schmidt-kastélyba. Így tulajdonkép-

pen raktárként funkcionált, amikor a második világháború alatt bombatalálatot kapott, így teljesen megsemmisültek könnyűszerkezetes acél-üveg födémei. Tető nélkül, kitéve az időjárás viszontagságainak állt az épület, míg 1959-ben végül Bardón Alfréd műgyógyászati rajztanár vezetésével felmérték a meglévő állapotot, és elkezdték a felújítást. A belső díszítés a bombázás, illetve a közel másfél évtizednyi fagy- és nedvességhatás hatására csak nyomokban maradt meg. Jellemző az állapotokra, hogy az első szemle idején, az '50-es évek végén a középső csarnokban törmelékhalom tetején egy tank roncsa állt. Így a Képzőművészeti Kivitelező Vállalat irodái és műtermi számára végzett újjáépítés során teljesen új belső struktúrát kapott a ház, csak a belső főfalak egy részét meghagyva, az egész alapterületet alapincézve, a tetőteret beépítve, még egy köztes födém is behúzva. E felújítás vitathatatlan érdeme, hogy megmentette fizikai valójában a páratlanul értékes homlokzatot, néhány díszítőelem – kutak felső része, vázák, palmetták az attikán – elhagyásával az architektúrát lényegében helyreállították a hiányzó vagy sérült elemek újragyártásával. A belső azonban meglehetősen rangtalan, ipari jellegű kiképzést nyert – a funkciónak megfelelően –, a megnövelt szintszám pedig feszegette az épület kereteit, zsúfolt belső térrendszert eredményezett. Nem vált előnyére a háznak az északi oldali üzemi bejáráshoz vezető drabális rámpa sem.

Északi oldal az új rózsakerttel

Oldalszárny keresztmet-
szete – eredeti állapot
(Pfaff Ferenc, 1885)

Oldalszárny keresztmet-
szete – háború utáni
helyreállítás (Bardon
Alfréd, 1959)

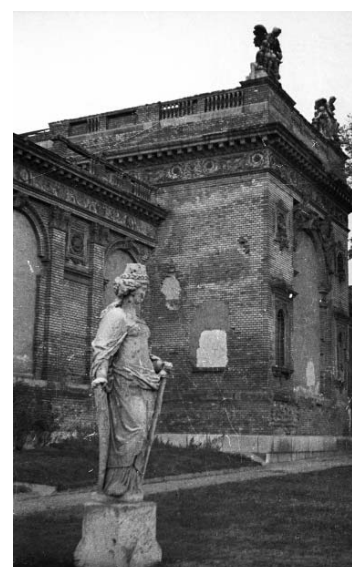
Oldalszárny keresztmet-
szete – jelenlegi, elkészült
állapot (Archikon, 2019)

Déli oldal (1885)

Északi oldal (1940)

Északi oldal helyreállítás előtt
(~1958)

A vállalat 1990-ig ebben a formában használta az épületet, utána mindössze kisebb átalakítások történtek: a műhelyeket kiállítótérre alakították, és két évtizeden keresztül – változó üzemeltetőkkel – különböző kiállítások és rendezvények tereként szolgált az előtte húzódó sétányról időközben Olof Palme-háznak elkeresztelt pavilon. Elhagyatott állapotban, afféle rejtett kincsként került az utóbbi években beindult Liget Projekt látókörébe

a még megkopva is impozáns építmény. Kérdés sem lehetett a felújítás szükségessége, a homlokzat aprólékos restaurálásának igénye – ám a belső tartalom kérdése hosszabb érlelődési folyamatot kívánt.

Egyfelől egyértelmű volt, hogy bár a majolikadíszes facade kiemelkedő értéket képvisel, az eredeti belsők nem voltak különösebben jelentősek, ráadásul az '50-es évekbeli átépítés miatt nyomokban sem léteztek már.

Irodalom / References

- [1] „Tervpályázatok”, *Az Építési Ipar – műszaki hetilap*, Vol 8, No 3 (368) (1884-01-20), p 25.
- [2] „Vegyesek”, *Az Építési Ipar – műszaki hetilap*, Vol 8, No 11 (376) (1884-03-16), pp 109–110.
- [3] Sisa, József: *Steindl Imre, Holnap Kiadó*, Budapest 2005, p 72.
- [4] „Az országos kiállítás”, *Az Építési Ipar – műszaki hetilap*, Vol 9, No 21 (438) (1885-05-24), p 211.
- [5] Csáki, Tamás – Hidvégi, Violetta – Ritoók, Pál (eds): *Budapest neoreneszánsz építészete – tanulmányok*, BFL, Budapest 2009, p 193.

Így a leendő belső térsor koncepciójának megalkotásánál lényegesen nagyobb szabadsággal élhettek a tervezők. Másfelől azonban a tervezett funkciók arányainak kialakítása sem volt magától értetődő hosszú távon működőképes precedens hiányában. Végül a kezdetben tisztán rendezvényházként elképzelt működés felől tolódott a hangsúly a kulturális funkció irányába. Így gazdagodott a program kiállítótérrel, múzeumpedagógiai teremmel a fő szint térsorának keleti felében, míg a másik szárnyban kávézó és étterem kapott helyet – mely rendeltetések alapvetően nem idegenek az épülettől.

A belső megformálása következetesen bomlik ki, átvetet a történetiből a kortársba. Az autentikusan helyreállított homlokzat bejáratán át a részlegesen rekonstruált központi elosztótérbe érkezünk, mely az illúziókeltés ha-

menetinek tekinthetjük, az eredeti struktúrából származtathatóak, melyek a belső hosszfőfalak elhagyásával váltak bazilikális jellegű összetett térré. Középen juthatunk le az előtérből az alagsorba, ahova már karakteres kortárs lépcső visz le, megelőlegezve a lenti terek vállaltan mai megformálását. Kifinomult részletekkel igyekeztek a felső szint miliőjét kiegészíteni – mintegy folytatni – letisztult formálással, anyaghasználattal. Az itt elhelyezett kis előadóterem, múzeumpedagógiai terem, illetve mosdók és ruhatárak egységesen a sötét árnyalatai és a sárgarézt elemek kontrasztjára épülnek – kiegészülve az akusztikailag is célszerű melegebb faburkolattal. A felső nagy előcsarnok pendant-jának tekinthető az alagsori belmagasság ellenére is nagyvonalú középső elosztó tér.

Az étterem részletei bírják az új dizájn legkaraktere-

**A rekonstruált
központi csarnok
felülvilágítással**

táran álló idézete az 1885-ös eredeti térnek, a rekonstruált és a kortárs elemek dinamikus egyensúlyával. Ötletes az egykori ornamentális festés némileg stilizált monokróm megjelenítése – így zöldes alaptónusa összhangba került a belsőépítészeti elképzelés egészével. Az e térből nyíló nagytermeket rekonstrukciós szempontból át-

sebb elemeit, ahol az alapkoncepció a Zsolnay porcelánkultúra geszterű idézése volt, mely a végleg megvalósult tervekben is felismerhető. Tekintve, hogy az épület megjelenésének esszenciáját adó színes majolikaelemek ugyane manufaktúrából származnak, e gesztust szellemes főhajtásként értékelhetjük az elődök alkotómunkája

A kávéház tere a nyugati szárnyban
(Kiss Miklós, 2019)

előtt. Ez korántsem idegen a háztól, ha jobban szemügyre vesszük Pfaff historizáló szerkesztésmódját és ornamentumait, melyek az itáliai reneszánszban gyökereznek, de nyugtalanságukban inkább annak kései, manierista szakaszát idézik. E stílustól már a 16. században sem volt idegen az ironia – elég Giulio Romano mantovai Palazzo Te palotáját magunk elé idézni. Ezzel párhuzamba állíthatóak Zsolnay színpompás mázzal borított majolikadíszítései, melyek a toscanai quattrocento kerá-

miaszobrászat – mindenekelőtt Luca della Robbia munkásságának – magas formai minőségű visszatükröződései a 19. századi Magyarországon.

Ekképpen kerül összhangba a történeti külső a belső monokróm zöldre, szürkékre és sárgarézre épülő harmóniájával. Az épületből kilépve azt érezhetjük, hogy a múzeumi és vendéglátó funkciók érezhetően még nem laktak be teljesen helyüket, a Millennium Háza csak most kezdte első évadát. Reménykedve figyeljük, hogy sikerül-e megtalálnia új közönségét – ez innentől kezdve már a jövőbeni kiállítások és rendezvények mentén dől el. Kíváncsian várjuk a tavaszt, amikor a szabadtéri fogyasztóterek is megtelnek élettel, s a házban folyó élet kinyithat a szabadba is: a Városliget élő zöldje felé. De annyi már most bizonyos, hogy a létrejött építészeti minőség kiváló lehetőségeket rejt magában.

Székely Márton

A Városliget millenniumi időszakát bemutató tárlat
a keleti szárny kiállítóterében

Építész: Nagy Csaba, Pólus Károly
Építtető: Városliget
Ingatlanfejlesztő Zrt.
Építészeti: Nagy Csaba, T. Major
Krisztina, Benedek Botond
(Archikon Építészroda)
Építész munkatársak: Long
Yining, Sebestyén Szilvia, Zsided
Gergő (BIM)

Belsőépítészeti: T. Major
Krisztina, Long Yining

Éttermi terület belsőépítészete:
Kiss Miklós

Kiállítási terület belsőépítészete:
Taraczky Dániel

Műemlékvédelem:
dr. Déry Attila

Tartószerkezet: dr. Armuth
Miklós, Cséfalvay Gábor, Szaniszló
Gábor (Tetra-Plan Kft.)

Épületgépészet: Gáspár Tibor,
Malustyik Mónika, Kovács Sándor
(Körös-Consult Kft.)

Épületvillamosság: Fehér
Szabolcs, Máté József (Artrea
Consulting Kft.)

Tűzvédelem: Decsi György
(Fireeng Kft.)

Konyhatechnológia: Gauland
András (Teco Gastro)

BREEAM: Belezay Éva (ABUD)

Restaurátor: Kelecsényi Gergely
(Alakart Kft.)

Épületszerkezet, szigetelés:
Takács Balázs (FRT Raszter Kft.)

Kivitelező: Épkar Zrt.

Fő-építésvezető:

Kolozsvári Zoltán

Fotó: Bujnovszky Tamás,
Városliget Zrt., Cseh Eszter

A b s t r a c t s

WARE-NAGY, Orsolya: BACK AGAIN, AS IT ALWAYS HAS BEEN

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 7 (2019), pp 16-23, DOI: 10.33268/Met.2019.7.1

THE MAIN GUARD'S HOUSE AND STÖCKL STEPS, BUDAPEST CASTLE, HUNGARY

ARCHITECT: FERENC POTZNER

Often the highest risk in architecture is found when trying to reconstruct the past: historic buildings lost to war damage or political neglect, where traditional skills need to be re-established and a contemporary take on the original function needs to be applied. Concise studies of original construction documents, archived photographs and modernisation of built form have lead to these two projects' result. Behind traditional masonry modern facilities can be found, lifts, and modern mechanical services, creating a new form of experimental archaeology.

LULLULANGI, Mithen – SAMPEBUA, Onesimus: MAINTAINING THE CULTURAL HERITAGE OF TORAJA

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 7 (2019), pp 24-27, DOI: 10.33268/Met.2019.7.2

TONGKONAN RESTORATION, INDONESIA

The study of the Toraja traditional house or Tongkonan in Indonesia aims to discover a better understanding of how a home serves as a container for human activities. The process of construction, from selection of materials and the cultural importance of forest estate management, through to methods of implementation and continuous social impact. Each stage being celebrated by the community to strengthen a sense of kinship. Recently some of these homes have been modernised, using for example sheet metal covering, which does increase the life span of a building at the cost of depreciating cultural and touristic value. This study aims to help the community retain value in terms of architectural and social heritage.

WETTSTEIN, Domonkos: EQUILIBRIUM BETWEEN ROCK AND PEOPLE

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 7 (2019), pp 28-33, DOI: 10.33268/Met.2019.7.3

COVERING ARCHAEOLOGICAL ABBEY RUINS, SAINT MAURICE, SWITZERLAND

ARCHITECT: SAVIOZ FABRIZZI ARCHITECTES

The cliffside site for this abbey was chosen about 1500 years ago for its defensible location, unfortunately regular rock falls have continually damaged the buildings and endangered life. Therefore the architect opted to design a structure which actively expresses this danger, a "steel and stone roof" that catches falling rocks. The nature of this project being somewhat traumatic stands to remind visitors that one can not defeat gravity, the power of nature or spirituality and everyone can visit these monumental ruins in the knowledge that it is possible to understand the meaning behind "Take Up Thy Cross and Follow Me".

KATONA, Vilmos: NOUVEL AND ROME

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 7 (2019), pp 34-39, DOI: 10.33268/Met.2019.7.4

ALDA FENDI'S ART FOUNDATION AT FORUM BOARIUM, ROME, ITALY

ARCHITECT: JEAN NOUVEL

Taking a historical building and redeveloping it as a complex fusion of experimental studio spaces, galleries and a restaurant has resulted in a collage of ideas. The monumental building has been reimagined as to avoid the obvious: industrial structural elements vie for place alongside original stone walls, mirror walls are placed as spatial indicators, whilst other areas are purposely fragmented in order to make a play with light. This Rhinoceros Palace is available for short term residential occupancy on the same terms as its architectural manifestation as a place for experimentation, a collage of ideas.

VIRÁG, Zsolt: THE INTELLECTUAL REBIRTH OF BUILDINGS

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 7 (2019), pp 40-43, DOI: 10.33268/Met.2019.7.5

NATIONAL PALACE AND NATIONAL CASTLE PROGRAM, HUNGARY

39 monumental buildings, 20 palaces and 19 castles, are undergoing restoration with the intent to preserve cultural identity in today's tourist orientated market. Careful understanding of the original function of these places must be identified prior to adding layers of the contemporary. This complex process should draw inspiration from the past, providing visitors with anecdotal experiences that stand firm in the present. Each of these buildings can be viewed as a process of intellectual

rebirth aside from their physical substance being subject to restoration. All of these buildings serve new functions, can be visited as traditional tourist attractions and are supported by the implementation of interactive learning tools.

WESSELÉNYI-GARAY, Andor: TEXT MONTAGE ABOUT A CORNER BUILDING

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 7 (2019), pp 44-49, DOI: 10.33268/Met.2019.7.6

GYÖRGY SZABAD PARLIAMENTARY OFFICE BUILDING, BUDAPEST, HUNGARY

ARCHITECT: BENCE VADÁSZ

Urban renewal, especially in conservation areas, often raises debate regarding the choice of what might be considered an appropriate architectural style: the aesthetic ideal might be considered "beautification", "symbolic" or "political". The sensitivity of reconstructing office space in the same urban space as the Parliament building resulted in a decision to reconstruct, reflect, the neighbouring buildings' facades behind which a contemporary office building hides. Aside from debating style this project implemented innovative solutions, regarding cladding technology, reduction of weight due to poor foundation conditions and the logistics required to construct a new building without closing down one of Budapest's most important metro stations.

SZÉKELY, Márton: 134 YEARS OF COLOURS

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 7 (2019), pp 50-55, DOI: 10.33268/Met.2019.7.7

MILLENNIUM HOUSE RECONSTRUCTION, BUDAPEST, HUNGARY

ARCHITECTS: CSABA NAGY and KÁROLY PÓLUS

Pavilions in parks, including this one in Budapest's Varosliget Park, have often suffered from neglect and/or poorly conceived restoration work. Here is an example where stepping back in time to examine the original designs has inspired a more socially and architecturally sensitive project. The original external envelope has been restored to its original decorative splendour, whilst the interior design has paid its dues to the past without submitting to overt sentimentality, providing an improved visitor experience.

WETTSTEIN, Domonkos: STAR SHAPED TIME

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 7 (2019), pp 56-59, DOI: 10.33268/Met.2019.7.8

STAR FORTRESS RESTORATION, KOMÁROM, HUNGARY / ARCHITECT: ISTVÁN MÁNYI

As with many examples of Star Forts, dating back to the Renaissance, the plan form can not be appreciated from the ground. This defensive building type is unique for the way rampart walls and their subsequent access corridors and ancillary spaces create an unusual play on form, natural light and one's sense of orientation. Military installations once restored make ideal exhibition spaces, ideal for exploring as a realtime and historic experience. The quality of brickwork, contemporary masonry and architectural concrete also assist in this game play between past and present.

VUKOSZÁVLYEV, Zorán: RECONSTRUCTION AGAIN

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 7 (2019), pp 60-65, DOI: 10.33268/Met.2019.7.9

CSIKY GERGELY THEATRE RENEWAL, KAPOSVÁR, HUNGARY

ARCHITECTS: IVÁN HALAS, KRISZTINA L. BALOGH and FERENC ifj LŐRINCZ

Restoration and expansion of a more than one century old theatre building raises the question of examining parameters: What historic elements should be preserved to maintain the monumental building status, what changes to later additions are required and finally how to integrate ideas suited to the twenty-first century? The answer can be found in the past by undertaking a faithful restoration of the existing building and seeking out how to expand upon the original structural logic to create a contemporary extension and landscaping plan. The original pagoda like baroque theatre now sits upon a modern plinth creating a sense of dramatic approach to the functional and architectural presence.